

Srđan Srdić

KNJIGA O PUTU

(Marko Pogačar: *Slijepa karta, Fraktura, Zaprešić, 2016*)

Postoji pojava koju bismo mogli da shvatimo kao najočitije zaveštanje loše shvaćene postmoderne, naporna koliko i isprazna, a opet prisutna u razmerama koje često prevazilaze prag čitalačke tolerancije. Sedište narečene pojave obično je jedan tip žurnalističke niše koja, apriornom predstavom autora teksta, nekako podrazumeva ozbiljnu kontekstualnost. Autori tekstova temeljno postavljenih na, reći ćemo, pseudokontekstualni način, pate od izrazitog mačizma očekivanja. Njima se čini kako ležerno razmetanje može da zameni dovoljnost znanja i razumevanja stvari, kamoli njihovog povezivanja u smisaonu organizaciju. I eto kako se, ničim zaslužno, na premalom prostoru susreću siroti Rolan Bart i *Plavi orkestar*, citira se neumereno i po sećanju koje nikog ne služi dovoljno dobro, nehajno se krivotvore rezultati najbeznačajnijih fudbalskih utakmica, pa se tako falsifikovani tumače kao ishod nekakvog novog okršaja na Čegru. Sve u svemu, dekonstrukcija (kojoj nikako da odzvonii!) nastavlja svoje trajanje u kulturi čije su premise toliko nestabilne da se svakoj narednoj neprimerenosti treba čuditi manje no prethodnoj. Nepametno se izriče, ništa se ne usvaja, nema odgovornosti – opšta praksa rasterećenosti od svake širine misli divlja i tutnji, ne čini se da će je bilo šta uskoro zaustaviti bez kolosalnog napora. Eto, duši sam svojoj olakšao.

Postoji, međutim, i Marko Pogačar. Njegovo prisustvo, ili bolje permanentno prisutno odsustvo s književne scene inkriminisanog Regiona, toliko dodaje na vrednosti onoga što ta *scena* proizvodi, da je postalo nepristojno hvaliti ga. Pogačara, ne Region. Četiri knjige poezije, tri knjige eseja, jedna prozna knjiga, brojne nagrade (šta god mislili o njima), prevodi na više desetina jezika; to bi bio dosadašnji Pogačarev rezultat. Za čoveka u ranim tridesetim godinama teško da je bolje moglo da bude. Toliko o tome.

Jednog dana, kad se sve završi, a ukoliko Pogačar nastavi da se služi odabranim životno-poetičkim strategijama, ostaće upamćen ne samo kao pesnik, izvorno, ili korisnik jezika u artistske svrhe, već i kao jedan od književnih svetskih putnika, onih čije je faktičko iskustvo kretanja bitno doprinelo slici njihovih uspešnih zapisa. Govorim o dvokomponentnom kontekstu, ništa novo. Kao metafora klišetizirano; Pogačar putnik u svetu i tekstu. Blah. *Slijepa karta*, aktuelna knjiga Marka Pogačara, daleko je bolja od toga.

Vratimo se dobrim ljudima (ali i ženama) iz uvodnog pasusa, nikako ne predugo. Njihovo osnovno svojstvo po prirodi je nepogačarsko. Ono što njima nedostaje uglavnom je sve. Što je zahvat ambiciozniji, praznine u kontekstu su kašnjenije. *Slijepa karta* predstavlja ništa drugo do manipulaciju opštim kontekstima, njihovo prestrojavanje, rasađivanje, likvidaciju i prećutkivanje onoga što ne može da bude na korist novoformiranog jezika teksta koji bi želeo da bude polimorfna oaza, dugi lanac značenja. Izvorno putopisna tvorevina, nova Pogačareva knjiga sadrži dovoljno elemenata čiste esejistike (šta god to bilo), pa čak i intimističkih

RAZMENA DAROVA

eskapada dostojnih dnevničke proze visokog ranga, a da bi mogla da bude jednosmerno ocenjena u žanrovskom pogledu. No, kako smo zaglavljani u nečemu što je *posle* postmoderne, žanrovske klasifikacije ćemo morati da preuredimo, ako nam je do takvog preuređenja stalo.

Putopisac Pogačar svoje početke, onako kako su zapisani, ucrtava u godinu 2008. Naj-svežiji od šesnaest tekstova u *Slijepoj karti* nastao je 2015, ali čitalac na saznaje ništa o tome. Izostaje i eksplicitno uverenje o tome da je za svako narativno obraćanje odgovoran istorijski identitet Marka Pogačara, te se potvrda o tome nalazi u istorijski preživljenim Pogačarevim kretanjima, biografski uslovljenim. Dovoljno za igru; nedostaju dokazi i potvrde o nastanku svakog pojedinačnog teksta, njihov redosled mogao bi lako da bude sasvim proizvoljan ili uređen logikom koja je brižljivo skrivena i prenebregnuta. Opet, onaj kom pripisujemo tekst, nazovimo ga Pogačarem putopiscem, sve vreme govori istim jezikom, što ga kvalifikuje u identitetskom smislu, bez obzira na vremenski raspon koji deli prvi napisani tekst od poslednjeg napisanog teksta, ma koji tekstovi to bili. Interesantno za izvesne lingvostilističke ogleda, verovatno i psihoanalizu, za *Slijepu kartu* svakako ne presudno.

Budući čovek konteksta, onaj koji kroz globalne kontekste neprestano i fizički prolazi, Pogačar se morao suočiti s dve konstante. Prvom, koju možemo da formulišemo kao konstantu o potrebi za iskazivanjem neoputopisnog tipa, i drugom, koja pokazuje da upravo ovakvo iskazivanje danas doživljava svoje časove slave u evropskim koordinatama. Neoputopisno je kao manir moralo da se ukaže u momentu nestanka otkrivalačke aure onog što je putopis tradicionalno sa sobom donosio. Ograničuju se na geografsku i kulturološku otkrivalačku auru. Za oba odabrana polja važi formula: ništa nije novo. Ili: sve je viđeno. Što nas dovodi u rizike nihilizma: ničeg nema, osim oveštalosti pretrajalih predstava i slika. Neoputopis Pogačarevog tipa dolazi od svesti o izrečenim pretećim tezama. Ovakva žanrovska re-konstrukcija potražuje svoju bazu u oplemenjivanju umrtvljenog tkiva nečega što smo nekada smatrali putopisom. Otud ponekad i radikalna poetizacija, ekskursi u neočekivana digresivna čvorišta (negde čak zaumna), otud zanemarivanje konvencije, iskakanje iz horizonta očekivanja, ako danas bilo ko iole obavešten dopušta sebi luksuz očekivanja.

Slijepa karta podrazumeva postojanje samo jednog Pariza, recimo. Taj Pariz je sir, tako čitamo. Nigde i nikada ranije takvog Pariza nije bilo, niti će ga biti, ukoliko vreme koje nailazi sa sobom ne dovuče i nekakvog post-čitača ove knjige, koji bi Pogačarevu viziju preuzeo i deformisao. Pogačareva poruka je ova: svi znamo o Parizu, je li? Ali šta znamo o Parizu koji je sir, o Parizu koji je simulakrum, o Parizu u kom Pogačar zapisuje i posmatra Pogačara – dopustićemo i da je to neka druga, takođe anonimna instanca, koja može Pogačara i da u celini ukine prohte li joj se. Taj *on* koji se po Parizu vrzma, misli i zapisuje, da bi na kraju i sam bio zapisan, suštinski je fikcionalan. Putopis? Ne, bar ne onakav na kakav smo navikli. Jer, Pogačarev *on* deluje kao junak literature ne manje nego ma koji drugi. On je pisac, on je turista, on je korisnik rezidencijalnih programa, on je slučajni prolaznik, istraživač, šta god. Pariz Marka Pogačara je *njegov* Pariz, posredovan za sve nas misterioznom narativnom instancom. Zbog toga je sva putopisima pripadajuća toponimija (uz očekivanu dozu mitologije) samo ograda. Pogačar je proizvođač novog Pariza, nezavisno od Kortasara, Bodlera, Levi-Strosa, o čijim Parizima on sve zna, ali ne može da ih apsolutno usvoji. Pogačar, ili to što nazivamo njegovim imenom i prezimenom. Nije važno, sad.

Dnevnička, autobiografska komponenta *Slijepe karte*, ona koja je vrlo uslovno u vezi s pozicijama gradova i zemalja, neretko naleće na pseudoreportažne ili žurnalističke barijere, što doprinosi izrazitoj brzini teksta. Kao svaki od inteligentnih đaka svog doba, Pogačar je u stanju da vrši relokacije i preusmeravanja onako kako to odgovara zamišljenom diskurzivnom planu, sve dok od tog plana i sam ne odustane. Čak i na nivou naslova *plijesan* menja *spleen*, Bruklin Berlin, *ruski voz* iz popkulturnog rezervoara SFRJ osamdesetih smireno ulazi u istoimeni esej uz retku asocijativnu i kontekstualnu eleganciju. *Kavkaski krug kredom* opisan je u Jermeniji, gde se stranice Frišovog *Homo Fabera* pomalaju iz halucinarnih i košmarnih sekvenci.

Misao o *ruskom vozu* kao ne-domu, prema kojoj se Pogačar odnosi s neskrivenom ironijom, zahteva svoj pandan u pojmu uporišta. Naime, ko god kretao na put morao se nalaziti *negde*, odnekud je sve moralo da počne. To *negde* za Pogačara nužno jeste u vlasti netipične spiritualne geografije. Naime, to kako u *Slijepoj karti* izgledaju sećanja na socijalističku Jugoslaviju skoro da nije moguće pripisati faktičkom, istorijskom Pogačaru, rođenom godine 1984. Ta su sećanja emanacija svih naučenosti memorije, ona je redefinišu i zahtevaju usložnjavanje na planu duha mrtvog vremena, neprolaznog duha čije je trajanje u vlasti svih Pogačara Regiona, kadrih da konstituišu prostornost koja ima obrise sigurne kuće bolje prošlosti, čak i one koja se nikada nije odigrala, a mogla je.

U smrti Jugoslavije, nedvosmisleno prisutnoj u eseju *Propast u četiri oštrice. Početnica*, tekstu koji u sebi sadrži najmanje od bilo kakvog vitalnog putopisnog uslova, sačuvane su predispozicije jedne večnosti, makar ova bila i fiktionalna. Obezdomljeni Pogačar, ne jedino on, osuđen je na lutanje, nije to tek hir, sklonost i životni manir. Jugoslavija o kojoj Pogačar izgleda zna više od mnogih koji su je čitavom dužinom i širinom živeli jeste poništena, preko njenih geografskih koordinata zalepljena je etiketa *ne-dom* – i to *ne-dom* za sve koji su dopustili da budu preglasani i nadjačani, i kojima je nimalo suptilno objašnjeno kako se ništa, zapravo, nije desilo. Kako su tek sad, nakon izvesnih manjih intervencija *udomljeni*, lobotomijom *par excellence*. Ako doma nema, kao da piše u *Slijepoj karti*, a ne piše, onda je svaki dom moguć. Sve, svugde, bilo gde. Prilično tužno lice slobode.

I nije Pogačarev tekst drastično politizovan, on je to u meri svake značajne književnosti. Kao neoputopis on računa s otvorenim i otvorenijim granicama, ali ipak granicama, zidovima (*I will build a great wall on our southern borders...*), delom politički indukovanom paranojom (uragan Irena), sve stravičnijom klaustrofobijom na sve nepreglednijem prostoru. On, ili Marko Pogačar, ili *Bilo Ko*, sve su to ironični rezoneri koji s bezbedne mentalne udaljenosti sagledavaju istorijske procese kako se naizgled usložnjavaju, manično ubrzavaju u korist vlastite nesreće i propasti. O tome najviše u tekstu *Kako sam izbliza vidio zvezdice ili: integracija u četiri točke* – prizemna okupiranost Evropskom unijom iz sitnosopstveničkih razloga, hrvatski nacionalizam, tragikomična i dvosmislena uloga savremene Turske, poljski nacionalizam, poigravanje floskulom „pristupna poglavlja“, *integracijski incident* u Kopenhagenu. Na kraju, ništa što bi trebalo shvatiti ozbiljno. Pogačar, čak i kad se kao narator identifikuje unutar junaka (*Ruski voz*) prvog sebe ne shvata ozbiljno. Pa i tamo gde je najbolji (*Barceloova podvala*), on stvari meri kroz ono staklo koje su upljuvale muve, notorni stanovnici *Slijepe karte*. Kao da je svaki pokret, misaoni, spiritualni ili fizički važan dokle god je igra. Ne mimo toga.

A kad je preigravanje, *Slijepa karta* ume da bude naporna. Postoje mesta za koja je teško pronaći opravdanje osim nekakve indolencije, namere da se ne bude pretenciozan u stavu da je svaka naredna knjiga bolja od prethodnih. A nije. I ne može da bude. Ne uvek. Posebno ne u finalnom eseju, *Dvije hiljade nedjelja*, zatim nategnutim pasusima koji kao da rovale po konstrukciji teksta, otežavaju nam prilaz i prolaz bez preke potrebe. Kao da je na ovim mestima u funkciju stupila Pogačareva volja da se bude paušalan, nedovoljno određen, te da se ne brine u čitaocima, koji će se već snaći i razabrati u onome što je zaista vredno.

Najveća dobit za Marka Pogačara mogla bi da bude stečena u stavu da je njegove knjige najuputnije vrednovati u sklopu njegovog opusa. Do ovog se stava došlo naizgled rano u jednoj mladoj karijeri, ali ne bezrazložno. *Slijepa karta*, vrlo dobra knjiga u Pogačarevoj bibliografiji, deluje izvrsno u ukupnoj regionalnoj produkciji, čak vanserijski. Sva kritičnost na njen račun izazvana je pre svega Pogačarevim sjajnim pesničkim knjigama, ali i konsenzualnom poverenju u budućnost njegovog delovanja. Prave stvari tek dolaze, dok se i na postojeće ne možemo mnogo žaliti. Nije loše, sve u svemu. Ni najmanje. Književnosti je potrebno što više Pogačara, kakav god joj prefiks bio.